

ΓΙΑ ΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ
ΣΤΟΝ ΚΩΔ. AMBROSIANUS GR. 655

Ὁ G. Moravcsik σὲ μιὰ μελέτη του γιὰ τὴ μορφή τοῦ Χάροντα στὴ βυζαντινὴ λογοτεχνία¹, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ ἀπαρίθμηση ἔργων ποὺ ἐπηρεάστηκαν ἀπὸ τοὺς διαλόγους τοῦ Λουκιανοῦ, δίνει σὲ μιὰ ὑποσημείωση² τὴν ἐξῆς πληροφορία: «È degno di menzione, che nel codice Ambrosiano gr. 655 (P 270 sup.) fol. 82-83 si legge una imitazione bizantina, ancora inedita, di Luciano». Μὲ βάση τὴν παραπάνω πληροφορία ἡ O. Karsay ἐξέδωσε αὐτὴ τὴ βυζαντινὴ μίμηση τοῦ Λουκιανοῦ³ πιστεύοντας ὅτι κάνει τὴν πρώτη ἐκδοση τοῦ ἔργου. Ἡ ἐκδοση τῆς O. Karsay θεωρήθηκε editio prima τοῦ ἔργου ἀπὸ τὴν T. M. Sokolova, ποὺ μετέφρασε τὸ κείμενο στὰ ρωσικά⁴, ἀπὸ ἐμένα, σὲ μιὰ παλιότερη ἐργασία μου⁵, καὶ τώρα τελευταῖα ἀπὸ τὸν H. Hunger στὴ γραμματολογία του⁶.

Ὡστόσο ἡ πληροφορία αὐτὴ τοῦ G. Moravcsik, στὴν ὁποία βασίστηκαν τόσο ἡ O. Karsay ὅσο καὶ οἱ ἐπόμενοι ἐρευνητές, δὲν ἦταν ἀκριβής. Στὴν πραγματικότητα ὁ N. Caccia εἶχε ἐκδώσει τὸ διάλογο αὐτὸ τοῦ Ἀμβροσιανοῦ χφ ὡς παράρτημα τῆς μελέτης του γιὰ τὴν τύχη τοῦ Λουκιανοῦ κατὰ τὴν περίοδο τῆς Ἀναγέννησης⁷ ἤδη στὰ 1915/16⁸.

1. G. Moravcsik, Il Caronte Bizantino, *Studi Bizantini e Neellenici* 3 (1931) 47-68.

2. G. Moravcsik, ὁ.π., σ. 48, σημ. 1.

3. O. Karsay, Eine byzantinische Imitation von Lukianos, *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae* 19 (1971) 383-391.

4. T. M. Sokolova, Ešče odno vizantijskoe «podražanie» Lukianu (= Ἀκόμα μιὰ βυζαντινὴ «μίμηση» τοῦ Λουκιανοῦ), *Antičnost' i Vizantijska*, Moskva 1975, σσ. 195-202.

5. Δ. Α. Χρηστίδη, Τὸ ἄρθρο τῆς Σούδας γιὰ τὸν Λουκιανὸ καὶ ὁ Ἀρέθας, *ΕΕΦΣΘ* 16 (1977) 445, σημ. 116.

6. H. Hunger, *Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner*, 2. τόμος, *Handbuch der Altertumswissenschaft XII. 5. 2*, München 1978, σ. 155.

7. N. Caccia, *Note su la fortuna di Luciano nel rinascimento. Le versioni e i dialoghi satirici di Erasmo da Rotterdam e di Ulrico Hutten*, Milano χ.χ., σσ. 145-149.

8. Στὸ βιβλίον τοῦ N. Caccia δὲν ἀναγράφεται ἡ χρονολογία τῆς ἐκδόσεώς του. Τὴ χρονολογία 1915/16 τὴν ἔχουμε ἀπὸ τὴν περιγραφικὴ παρουσίαση τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἀπὸ

Ἡ ἔκδοση τοῦ N. Caccia ἀπαρτίζεται ἀπὸ ἕναν πολὺ σύντομο πρόλογο, τὸ κείμενο τοῦ διαλόγου καὶ ἕνα ὑπόμνημα ποῦ περιλαμβάνει τόσο τὶς διορθώσεις καὶ τὶς σημειώσεις ποῦ ὑπάρχουν στὸ περιθώριο τοῦ χφ, ὅσο καὶ τὶς δικές του ἐπεμβάσεις στὸ κείμενο. Ἡ ἔκδοση τῆς O. Karsay εἶναι βέβαια πληρέστερη: ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ εἰσαγωγή, φωτογραφίες καὶ τῶν τριῶν σελίδων τοῦ χφ ποῦ περιέχουν τὸ διάλογο, τὸ κείμενο, κριτικὸ ὑπόμνημα (ποῦ περιλαμβάνει καὶ τὰ marginalia) πιὸ ἀναλυτικὸ ἀπὸ τοῦ N. Caccia, καὶ τέλος ὑπόμνημα τῶν πηγῶν (fontes), ποῦ περιλαμβάνει παράλληλα χωρία ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Λουκιανοῦ. Συγκρίνοντας τὸ κείμενο τῶν δύο ἐκδόσεων¹ διαπιστώνει κανεὶς ὅτι ἡ O. Karsay εἶναι πιὸ πρόθυμη νὰ δεχτεῖ στὸ κείμενο τὶς διορθώσεις τῶν περιθωρίων², καὶ οἱ ἐπεμβάσεις της στὸ κείμενο εἶναι πιὸ ἐπιτυχημένες³. Ὅσο γιὰ τὴν ὀρθότητα τῆς ἀνάγνωσης, ἄλλοτε διαβάζει σωστὰ τὸ χφ ἢ O. Karsay⁴, ἄλλοτε ὁ N. Caccia⁵ καὶ ἄλλοτε κανένας ἀπὸ τοὺς δύο⁶. Τὰ ὀρθογραφικὰ καὶ τυπογραφικὰ λάθη καὶ στὶς δύο ἐκδόσεις δυστυχῶς δὲν εἶναι λίγα (ἰδιαίτερα στοὺς τόνους καὶ στὰ πνεύματα). Πάντως σὲ γενικὲς γραμμὲς ἡ ἔκδοση τῆς O. Karsay παρουσιάζει πιὸ ἱκανοποιητικὴ εἰκόνα.

Ἡ οὐσιαστικότερη, κατὰ τὴ γνώμη μου, προσφορὰ τῆς O. Karsay εἶναι τὰ παράλληλα χωρία ποῦ ἔχει συγκεντρώσει ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Λουκιανοῦ, γιὰτὶ μὲ αὐτὰ γίνεται φανερὸς ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο δούλεψε ὁ βυζαντινὸς συγγραφέας, γιὰ νὰ συνθέσει αὐτὸν τὸ διάλογο. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ κειμένου ἀποτελεῖται ἀπὸ αὐτούσιες ἢ παραλλαγμένες φράσεις καὶ περιόδους τοῦ Λουκιανοῦ: ἡ O. Karsay στὸ ὑπόμνημα τῶν πηγῶν τοῦ ἔργου ἔχει κατα-

τὸν E. Richtsteig, Bericht über die Literatur zur sog. zweiten Sophistik aus den Jahren 1915-1925, *Jahresbericht über die Fortschritte der klassischen Altertumswissenschaft* 211 (1927) 80. Μὲ τὴν παραπάνω χρονολογικὴ πληροφορία συμφωνεῖ καὶ ἡ κριτικὴ παρουσίαση τοῦ ἴδιου βιβλίου ἀπὸ τὸν U. Moricca, *RFIC* 44 (1916) 455-456.

1. Στὸ ἐξῆς θὰ παραπέμω στὸ κείμενο τοῦ διαλόγου μὲ τὴν ἀρίθμηση τῶν στίχων τόσο τοῦ N. Caccia (= C.) ὅσο καὶ τῆς O. Karsay (= K.).

2. Τὸ κάνει στοὺς στίχους 36C./34K. (ὅπου εἶναι ἀπαραίτητο), 50C./47K. καὶ 68C./64K., ἐνῶ ὁ N. Caccia μόνον γιὰ νὰ ἀντικαταστήσει τὸ μήτε, μὴ μὲ οὔτε, οὐ στοὺς στ. 75C./71K. καὶ 92C./87K.

3. Στοὺς στ. 16C./16K. (ὦ Ἐρμῆς cod., ὦ Ἐρμῆ K.) καὶ 89C./84K. (διαπόρθμει cod., διαπόρθμει K.). Οἱ διορθώσεις τοῦ N. Caccia στοὺς στ. 45C./43K. καὶ 49C./46K. γίνονται χωρὶς λόγο.

4. Π.χ. στοὺς στ. 46C./44K. (ἀπαθείας C., ἀπειθείας K.), 93C./88K. (κατέθηκεν C., κατέθηκεν K.), 94C./89K. (ἀναπόμομος C., ἀναπόμιμος K.).

5. Π.χ. στοὺς στ. 53C./50K. (οἴσειν C., ἐρίσειν K.), 54C./51K. (ἦν C., ἦν K.).

6. Π.χ. στοὺς στ. 55C./52K. (μαχήσωμαι C., μαχέσομαι K.: στὴ φωτογραφία διαβάζω μαχέσωμαι, γραφὴ ποῦ τὴν ἀπαιτεῖ καὶ ἡ σύνταξη), 72C./68K. (τε ὄνειρον C., τὸν ὄνειρον K.: διαβάζω καθαρὰ τι ὄνειρον), 94C./89K. (ἀφύξη C. καὶ K.: διαβάζω καθαρὰ ἀφίξη, γραφὴ ποῦ τὴν ἀπαιτεῖ καὶ τὸ νόημα).

γράφει 39 παράλληλα ανάμεσα στο κείμενο του Λουκιανού και στον βυζαντινό διάλογο, ο οποίος στην έκδοσή της αποτελείται μόλις από 90 σειρές (95 στην έκδοση του N. Cassia). Στο θέμα αυτό εκφράστηκαν βέβαια μερικές αντιρρήσεις από την T. M. Sokolova, που υποστήριξε ότι όρισμένες φράσεις του διαλόγου, για τις οποίες η O. Karsay είχε υποδείξει παράλληλα από τον Λουκιανό, δεν ήταν παρά συνηθισμένες εκφράσεις της αρχαίας ελληνικής¹. Θα μπορούσε κανείς να συμφωνήσει με την T. M. Sokolova για τις φράσεις καθάπερ εἰκός ἦν και τὸ δὲ πάντων δεινότατον, ἔχι ὅμως και για τὰ ὑπόλοιπα². Ἄλλωστε ἡ ἴδια ἢ T. M. Sokolova, στις σημειώσεις που ἔχει στο τέλος τῆς ρωσικῆς μετάφρασης τοῦ διαλόγου, δίνει σχεδὸν ὅλα τὰ παράλληλα χωρία τοῦ Λουκιανού που εἶχε ἐπισημάνει ἡ O. Karsay (ἀκόμα και ἐκεῖνα για τὰ ὅποια ἐκφράζει ἀντιρρήσεις στην εἰσαγωγή της), και μάλιστα προσθέτει σιωπηρὰ ἀκόμα ἓνα³.

Στὴ μελέτη τῶν πηγῶν τοῦ βυζαντινοῦ κειμένου θὰ ἤθελα νὰ συμβάλει και αὐτὴ ἡ ἐργασία ἐπισημαίνοντας μερικά ἀκόμα παράλληλα χωρία ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ Λουκιανού, που δὲν τὰ πρόσεξαν ὡς τώρα οἱ μελετητὲς τοῦ ἔργου⁴:

1C./1K.: εἰπέ μοι, ὦ Χάρων, τίς οὗτός ἐστιν ὁ κεκραγὼς καταντικρῶ. . .

~ Τίμων 7: τίς οὗτός ἐστιν, ὦ Ἑρμῆ, ὁ κεκραγὼς ἐκ τῆς Ἀττικῆς. . .

6C./6K: κἀγὼ ταῦτα ἤκουον, ἀλλά. . . ~ Νεκρ. Διάλ. 13(13),1: κἀγὼ ταῦτα ἤκουον ὥσπερ σύ, νῦν δέ. . .

8C./8K: ἄξιον οὖν ἡμῖν τῶν τοιούτων καταγελᾶν; ~ Νεκρ. Διάλ. 16(6),5: πλουτῶν ἄμα και τῶν τοιούτων καταγελῶν.

1. T. M. Sokolova, ὁ.π., σσ. 196-197.

2. Νομίζω ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχει ἀμφιβολία για τὰ παράλληλα: α) 15C./14-15K.: προσέτι γε παιδίον εἰμι και ἔτι ἄφρων. ~ Λουκ. Θεῶν Διάλ. 6 (2), 1: παιδίον γάρ εἰμι και ἔτι ἄφρων. β) 19-20C./18-19K.: τὴν ἀποβάθραν ἀνελόμην και τὸ ἀγκύριον ἀνέσπασα. σὺ δὲ πετάσας τὸ ἰστίον εὔθυνη τὸ πηδάλιον. ~ Λουκ. Νεκρ. Διάλ. 20 (10), 10: τὴν ἀποβάθραν ἀνελώμεθα, τὸ ἀγκύριον ἀνεσπᾶσθω, πέτασον τὸ ἰστίον, εὔθυνη, ὦ πορθμεῦ, τὸ πηδάλιον. Πάντως ἡ T. M. Sokolova δὲν δίνει κανένα παράλληλο ἀπὸ ἄλλον ἀρχαῖο συγγραφέα για νὰ στηρίξει τὴν ἀποψή της.

3. T. M. Sokolova, ὁ.π., σ. 202, σημ. 13: 60-61C./57-58K.: στρατηγὸς ὢν και πάντων σχεδὸν τῶν πρὸ ἐμοῦ διενεγκῶν τὰ πολέμια. ~ Λουκ. Νεκρ. Διάλ. 25 (12), 1: φησὶ γάρ οὗτος ἀμείνων γεγενῆσθαι στρατηγὸς ἐμοῦ, ἐγὼ δὲ ... οὐχὶ τούτου μόνον, ἀλλὰ πάντων σχεδὸν τῶν πρὸ ἐμοῦ φημι διενεγκεῖν τὰ πολέμια.

4. Μερικά ἀπὸ τὰ παράλληλα που ἀκολουθοῦν εἶναι σύντομες κοινὲς φράσεις, που θὰ μπορούσαν και νὰ μὴν προέρχονται ἀπὸ τὸν Λουκιανό. Ὡστόσο α) τὸ γεγονός ὅτι ὁ βυζαντινὸς συγγραφέας χρησιμοποιεῖ ἄλλα μεγαλύτερα τμήματα ἀπὸ τὰ ἴδια ἔργα τοῦ Λουκιανού και β) ὁ τρόπος με τὸν ὅποιο συνθέτει τὸ διάλογό του κἀνοντας συρραφὴ παραθεμάτων με κἀνουν νὰ ὑποψιάζομαι ὅτι και αὐτὲς οἱ φράσεις θὰ μπορούσαν νὰ ἔχουν ὡς πηγή τους τὸ κείμενο τοῦ Λουκιανού.

11-12C./11-12K.: ὥστε δοκεῖν οὐκέτι ὄλως ἐν σαντῶ εἶναι ~ 'Ενάλ. Διάλ. 2,2: ἐδόκει μοι περιφέρεσθαι. . . καὶ οὐκέτι ὄλως ἐν ἔμαντοῦ ἤμην (sic β, ὄλως ἔμαντοῦ ἦν γ¹).

13C./13K.: ἀληθῆ ταῦτα φήσ. ~ Νεκρ. Διάλ. 16(6),4: ἀληθῆ ταῦτα φήσ.

16-17C./16-17K.: πάλιν γὰρ φωνή τις προσέβαλεν ἡμῖν, οὐδὲ πάνυ ἠδεῖα ταῖς ἀκοαῖς ~ 'Αλκωνών 1: τίς ἢ φωνή προσέβαλεν ἡμῖν, ὦ Σώκρατες, . . . ὡς ἠδεῖα ταῖς ἀκοαῖς.

17-18C./17K.: ὥστε καὶ σὺ ἔμβαινε ἀνύσας. ~ Νεκρ. Διάλ. 20(10),6: ὥστε ἔμβαινε. καὶ σὺ τὸν πλοῦτον ἀποθέμενος. . .

27C./26K.: οὐδαμῶς γε παραβλέπεις. ~ Μένιπ. 1: οὐ μὲν οὖν ἄλλος τις, εἰ μὴ ἐγὼ παραβλέπω².

31-33C./30-31K.: εὖ με ὑπέμνησας. ὁ γὰρ μάλιστα συμμετέροχθεθαί μοι φιλεῖ τοῦτο οὐκ οἶδ' ὅπως ἐμβαίνων εἰς τὸ πορθμεῖον κατέλιπον ἐν τῷ αἰγιαλῶ ~ 'Ικαρομέν. 13: εὖ με (sic codd., γε Fritzsche, edd.) ὑπέμνησας· ὁ γὰρ μάλιστα ἐχρῆν εἰπεῖν, τοῦτο οὐκ οἶδ' ὅπως παρέλιπον³.

47C./45K.: σιώπα, φημί, καὶ μὴ βούλου. . . ~ Θεῶν Διάλ. 1(21),2: σιώπα, φημί· οὐ γὰρ ἀσφαλές. . .

56-57C./53-54K.: πεπαιδευμαι γὰρ ὅτι μάλιστα πρὸς τὸ τινάσσειν καὶ πάλλειν τὸν ἔρετμόν, ὥσπερ σὺ τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ δόρυ. ~ Θεῶν Διάλ. 13(8): ἢ δὲ πηδῶ. . . καὶ τὴν ἀσπίδα τινάσσει καὶ τὸ δόρυ πάλλει καὶ ἐνθουσιᾷ. . .⁴

58-59C./55-56K.: ἔδει μὲν οὐχί σοι μόνον. . . τὴν γλῶτταν ἀποτμηθῆναι, ἀλλὰ καί. . . ~ Τόξαρ. 11: οὐ τὴν δεξιὰν ὥσπερ ὑμεῖς ἀλλὰ τὴν γλῶτταν

1. Βλ. M. D. Macleod, *Lucian*, Loeb Classical Library, 7. τόμος, London 1961, σ. 186, σημ. 2. Ἐπίσης βλ. παρακάτω, σημ. 4.

2. Τὸ ρῆμα *παραβλέπω* δὲν χρησιμοποιεῖται καθόλου συχνὰ μὲ τὴν ἔννοια αἰδὲν βλέπω καλά, δὲν ἀναγνωρίζω σωστά»: βλ. LSJ⁹ στή λ., ὅπου τὸ παραπάνω χωρίο τοῦ Λουκιανοῦ ἀναφέρεται ὡς μοναδικὸ παράδειγμα αὐτῆς τῆς χρήσης. Πάντως αὐτὸ τὸ παράλληλο τὸ σημειῶν μὲ κάθε ἐπιφύλαξη (βλ. καὶ G. W. Lampe, *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford 1961, στή λ. *παραβλέπω*).

3. Ἡ O. Karsay σημειώνει ὡς παράλληλα αὐτοῦ τοῦ τμήματος τὰ χωρία Θεῶν Διάλ. 11(7), 4 καὶ Φιλοφειδ. 38. Νομίζω ὅμως ὅτι τὸ κείμενο τοῦ Ἰκαρομέν. 13 βρίσκεται πολὺ πιὸ κοντὰ στὸ ἀντίστοιχο βυζαντινὸ.

4. Τὰ χφφ τοῦ Λουκιανοῦ χωρίζονται σὲ δύο μεγάλες ομάδες, τὴν γ καὶ τὴν β (βλ. K. Mraz, *Die Überlieferung Lucians*, Wien 1911, σσ. 215-228, καὶ M. D. Macleod, *Luciani Opera*, 1. τόμος, Oxonii 1972, σσ. ix-xix). Στὸ σημεῖο αὐτὸ τὰ χφφ τῆς ομάδας γ παραλείπουν τίς λέξεις καὶ τὸ δόρυ πάλλει (βλ. M. D. Macleod, *Lucian*, Loeb Classical Library, 7. τόμος, London 1961, σ. 306, σημ. 4). Ἀπὸ αὐτὸ θὰ μπορούσε ἴσως κανεὶς νὰ συμπεράνει ὅτι ὁ βυζαντινὸς συγγραφέας τοῦ διαλόγου εἶχε στὴ διάθεσή του χφ τοῦ Λουκιανοῦ τῆς ομάδας β. Τὸ συμπέρασμα αὐτὸ ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὸν παραλληλισμὸ 11-12 C./K. ~ 'Ενάλ. Διάλ. 2, 2.

ἀποτμηθῆναι καλὸν (Πρβ. καὶ Ἀναβιοῦντες 2: τὴν γλωτταν αὐτὴν ἔτι πολὺ πρότερον ἀποτεμίσθω).

65-66C./61-62K.: τέλος, ὃ θανάσιε, πανσώμεθα ἐρίζοντες πρὸς ἀλλήλους καθάπερ τὰ παιδάρια. ἀπρεπῆ γὰρ ταῦτα καὶ ἐπισφαλῆ ~ Θεῶν Διάλ. 15(13),1: πανάσασθε, ὃ Ἀσκληπιεὶ καὶ Ἡράκλεις, ἐρίζοντες πρὸς ἀλλήλους ὥσπερ ἄνθρωποι· ἀπρεπῆ γὰρ ταῦτα καὶ ἀλλότρια τοῦ συμποσίου τῶν θεῶν.

72C./68K.: Ἡράκλεις, μακρόν τι¹ ὄνειρον λέγεις. ~ Ἰκαρομέν. 1: Ἡράκλεις, μακρόν τινα τὸν ὄνειρον λέγεις².

74-75C./70K.: οὐκ οἶδ' ὅπως ἡρέμα προσάγομαι πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῆς διηγήσεως. ~ Ἰκαρομέν. 3: ἤδη γὰρ οὐκ οἶδ' ὅπως ἡρέμα με προσάγεις πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῆς διηγήσεως.

84C./79K.: λέγεις ὀρθῶς. εἰ μὲν γάρ. . . ~ Ἀλκωνών 2: λέγεις ὀρθῶς· φαίνεται γάρ. . .³

Ἄν στὰ παράλληλα ποὺ εἶχε ἐπισημάνει ἡ Ο. Karsay προσθέσουμε καὶ τὰ παραπάνω, νομίζω ὅτι φαίνεται πολὺ καθαρά τί ὀφείλει ὁ βυζαντινὸς συγγραφέας στὸν Λουκιανό. Ἡ ὀφειλὴ ὅμως δὲν περιορίζεται μόνο στὸν σατιρικό ἀπὸ τὰ Σαμόσατα· ἀντίθετα, μέσα στὸ διάλογο βρίσκουμε παράλληλα (συγκριτικὰ ἐλάχιστα, βέβαια) καὶ ἀπὸ ἄλλους ἀρχαίους συγγραφεῖς⁴. Μερικὰ παραδείγματα:

22-24C./21-23K.: *ΕΡΜ*. ἰὸν ἰού. *ΧΑΡ*. τί τοῦτό ἐστιν; *ΕΡΜ*. ἄνδρα γε ἔνοπλον ὀρῶ ~ Ἀριστοφ. *Βάτρ*. 653: *ΛΙΟΝ*. ἰὸν ἰού. *ΑΙΑΚ*. τί ἐστιν; *ΛΙΟΝ*. ἰππέας ὀρῶ.

38C./36K.: παύετον παύετον δῆποτε τῶν λόγων ~ Ἀριστοφ. *Βάτρ*. 580: παῦε παῦε τοῦ λόγου.

45-46C./43K.: κάκιστα ἀπολοίμην, εἰ μὴ τιμωρήσωμαι. . . ~ Ἀριστοφ. *Βάτρ*. 579: κάκιστ' ἀπολοίμην, Ξανθίαν εἰ μὴ φιλῶ⁵.

1. Βλ. παραπάνω σ. 87, σημ. 6.

2. Ἡ Ο. Karsay σημειώνει ὡς παράλληλο αὐτῆς τῆς φράσης τὸ χωρίο Ἐνίπν. 17. Νομίζω ὅμως ὅτι ὑπάρχει πολὺ μεγαλύτερη ἀντιστοιχία ἀνάμεσα στὸ Ἰκαρομέν. 1 καὶ στὸ παραπάνω τμήμα.

3. Στὸ Ἀμβροσιανὸ χφ οἱ λέξεις λέγεις ὀρθῶς εἶναι ὑπογραμμισμένες, καὶ στὸ περιθώριο γράφει: ὀρθῶς λέγεις. Πραγματικὰ αὐτὴ εἶναι ἡ συνηθισμένη σειρά τῶν λέξεων στὸν ἀρχαῖο λόγο, καὶ τὸ γεγονός αὐτὸ ἐνισχύει τὴν ὑπόψια ὅτι ὁ βυζαντινὸς συγγραφέας μιμήθηκε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τὸ χωρίο Ἀλκωνών 2 μὲ τὴν ἀσυνήθιστη σειρά τῶν λέξεων.

4. Ἦδη ἡ Ο. Karsay ἔχει σημειώσει τὸν μῦθο τοῦ Αἰσώπου (60 Hausrath / 60 Perry) ποὺ ὑπάρχει στοὺς στίχους 33-37C./32-35K..

5. Δίνω αὐτὸν τὸ στίχο τοῦ Ἀριστοφάνη ὡς παράλληλο, ἐπειδὴ βρίσκεται ἀμέσως πρὶν ἀπὸ τὸ στίχο τοῦ προηγούμενου παραδείγματος (*Βάτρ*. 580)· ἡ ἔκφραση ὅμως κάκιστ' ἀπολοίμην, εἰ... (ἦ ἦν...) ὑπάρχει καὶ στοὺς στίχους Ἀχαρν. 151 καὶ 476, καὶ *Βάτρ*. 588.

54-56C./51-53K.: ταύτης δὲ τῆς συμπλοκῆς, ἦν καὶ ἀπὸ γυμνῆς τῆς κεφαλῆς. . . μαχέσωμαι¹, ὅμως οὐκ ἀθυμῶ τὴν τελευτήν. ~ Θουκυδ. 5,91,1: ἡμεῖς δὲ τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς, ἦν καὶ πανθῆ, οὐκ ἀθυμοῦμεν τὴν τελευτήν.

85-86C./80-81K.: μὴ θαύμαζε γοῦν, ὅτι οὐ στέργω τοῖς παροῦσιν. ~ Ἰσοκρ. Περὶ τῆς εἰρήνης 6: ἡσυχίαν ἔχειν δεῖ καὶ μὴ μεγάλων ἐπιθυμεῖν παρὰ τὸ δίκαιον, ἀλλὰ στέργειν τοῖς παροῦσιν².

14C./13-14K.: τοῖς μὲν γὰρ ἀπροσδοκίτοις πάθει καὶ νοῦς ἡμῶν ἐκταράττεται ~ Βασιλ. Καισαρ. Ἐπιστ. 2,4: ὅταν μὴ τοῖς ἀπροσδοκίτοις πάθεισιν ὁ νοῦς ἐκταράττεται³.

Ἐπειτα ἀπὸ τὰ παραπάνω γίνεται, νομίζω, φανερός ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἡ σύνθεση τοῦ διαλόγου ποῦ μᾶς διέσωσε ὁ κώδ. Ambrosianus gr. 655. Πρόκειται γιὰ ἓνα συμπίλημα ποῦ ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ φράσεις καὶ προτάσεις (παραλλαγμένες ἢ ὄχι) τοῦ Λουκιανοῦ, ἀνάμεσα στὶς ὁποῖες ποῦ καὶ ποῦ ξεπροβάλλουν ὑπαινιγμοὶ καὶ ἀναμνήσεις ἀπὸ ἄλλους ἀρχαίους συγγραφεῖς.

Θεσσαλονίκη, Πανεπιστήμιο

ΔΗΜ. Α. ΧΡΗΣΤΙΑΔΗΣ

1. Βλ. παραπάνω, σ. 87, σημ. 6.

2. Καὶ γι' αὐτὸ τὸ παράλληλο ἔχω ἐπιφυλάξεις (πρβ. Ἰσοκρ. Ἐπιστ. 2, 23).

3. Τὸ κείμενο σύμφωνα μὲ τὴν ἔκδοση τοῦ Υ. Courtonne, *Saint Basile, Lettres*, 1. τόμος, Paris (Les Belles Lettres) 1957, σ. 10. Πρβ. PG 32, 229B.